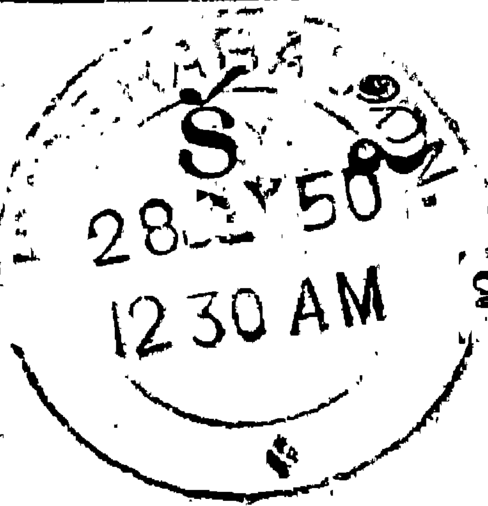
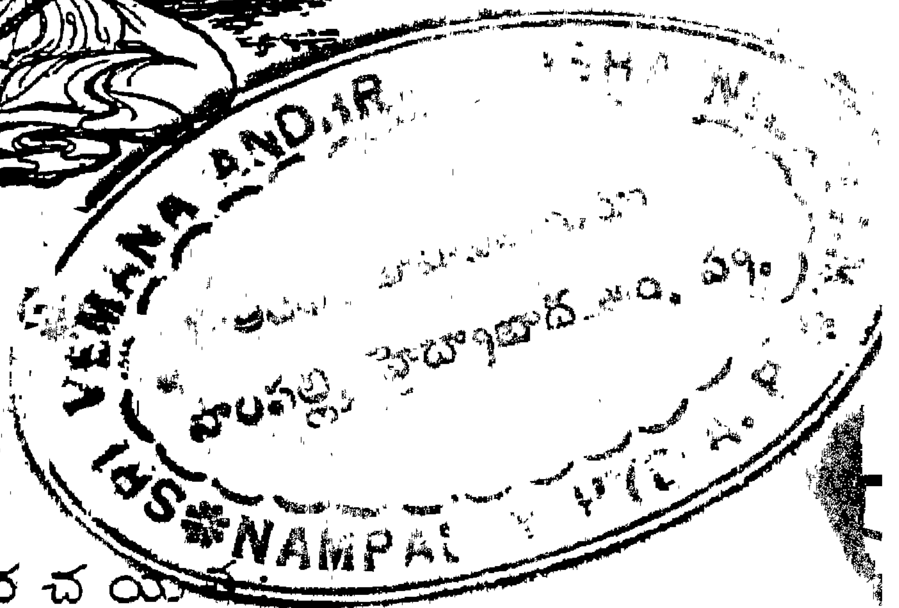

కృతాంజలి

(ఖండకావ్యము)

రచయిత

వేముగంటి నరసింహాచార్యులు

1950

కవితాంజలి

ఈ పుస్తకము నుసరు
శ్రీ వేంకటస్వామికి.

రచయిత:

వేముగంటి నరసింహాచార్యులు

వెల 8 అణాలు.

ఈ గ్రంథము వలయువారు

వేముగంటి నరసింహాచార్యులు

సీతారామస్వామి దేవాలయము, సిద్ధిపేట.

ముద్రణ

సామల గండారెడ్డిగారి భారత్ ప్రింటింగు ప్రెస్,

నాలబజారు, సికిందాబాదు.

తొలిపలుకు

భాషాభిమానులారా !

నేను యిదివరలో "ప్రబోధము" మఱియు "అమరజీవి బాపూజీ" అను రెండు గ్రంథములను రచించి ఆంధ్రలోకమునకు అందించినాను. అట్టి రెండు పొత్తములు తెలుగువారి మన్ననల కెంతవరకు పాత్రములైనవో తెలియదు. ఇప్పుడు "కవితాంజలి" యను ఖండకావ్యమును ఆంధ్ర సోదరుల తోడ్పాటున వెలువరించి తెలుగుతల్లి చరణపీఠముముందిడినాను. ఈ ఖండకావ్యములోని కొన్ని పద్యములు కాకతీయ, గోలకొండ వారపత్రికలలో ప్రకటింపబడినవి. మఱికొన్ని పద్యములు సభలయందు చదువబడినవి. నా "కవితాంజలి" ఆంధ్రసోదరుల కాదరపాత్రమై ఆంధ్రమాత పూజాపుష్పాంజలియై అలరగలదని ఆశించుచున్నాను. ఈగ్రంథముద్రణకై సహాయ మొనర్చిన మిత్రరత్నములకు నా కృతజ్ఞత. మఱియు నేనడిగినంతనే గ్రంథ ముద్రణకు అధికముగా ధనసహాయ మొనరించిన శ్రీయుత మిట్టపల్లి హనుమంతరావు దేశముఖుగారికి పరమేశ్వరి ఆయురారోగ్యైశ్వర్యము లొసగి రక్షించుగాత!.

నా కవితను విని దయతో అభిప్రాయమిచ్చి భావ్యభివృద్ధికి ప్రోత్సాహ మొసగిన శ్రీ విఠాల చంద్రమౌళిశాస్త్రి గారికి, కవిసమ్రాట్ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారికి, రాళ్ళబండి రాఘవశాస్త్రిగారికి నా ధన్యవాదములు.

ఇట్లు
వేముగంటి నరసింహాచార్యులు, సిద్దిపేట.

కృతజ్ఞత

ఉ॥ నావినుపించు పద్యరచనన్ గడు శ్రద్ధగ నాలకించి యా
యా విషయానికిన్ దగినయట్లు మనోహరమైన శైలి వా
క్యావళి వ్రాసియిచ్చి సదయాత్మకుడై యొకకొన్నికబ్బపుం
ప్రోవల లక్షణంబులు నిరూపణతో నెఱింగించె నెంతయున్.

ఉ॥ తీయని భావముల్ మృదుల దివ్యపదంబులు గల్గునీదు రా
మాయణ కల్పవృక్షకుసుమంబులు సౌరభముల్ వెలార్చి యా
హా! యనుపించె నాంధ్రసుజనావళినిన్ దనియించి, సత్యనా
రాయణ విశ్వనాథకవిరత్నము! నీకునమః కృతజ్ఞతల్.

నమస్సు

ఉ॥ పాయనివేడ్కనారచిత పద్యములన్ విని కూర్మితో నభి
ప్రాయమొసంగుచున్ గవనభావ్యభివృద్ధికి దోహదంబుగా
దీయని తేనెపల్కులను దీవెనలిచ్చిన చంద్రమౌళి శా
స్త్రీ! యతిభక్తిమిమ్ముల భజించెద నే కవితానమస్కృతిన్!

మ॥ చెలువుంజిమ్మెడు లేతప్రాయపుం బసన్ జిన్నారిపొన్నారిప
ల్కులం గుల్కించెడు మామకీనకవితా లోలాక్షిమీవంటిపె
ద్దల యాశీస్సులనంది భావరసశబ్దస్ఫూర్తి శోభిల్ల వ
ర్ధిలుతన్ ముందిక చంద్రమౌళి కవిమౌళీ! పండితగ్రామణీ!

గ్రంథకర్త

★ పండితాభిప్రాయములు ★

శ్రీమాన్ వేముగంటి నరసింహాచార్య సుకవిచే రచింపం బడిన యీ "కవితాంజలి"ని చాలవరకు చూచితిని. నిర్దోష మృదుమధుర శయ్యాసముల్లసిత మీకవివరుని రచనా నైపుణి యనుట కెంతమాత్రము సందియము లేదు.

వయస్సునం జిన్నవాడయ్యు నవనాగరిక హృదయాహ్లాదకరముగ "ప్రబోధము" "అమరజీవి బాపూజీ" అను పేర్లతో నొప్పారు పొత్తములను రచించి యింతకుమున్నె పేరుగొన్నవాఁడగుటచే నెంతయు మోదావహము.

ఇక ముందు హేయగుణరహితానంత కల్యాణగుణాకరుఁడగు శ్రీరమాసనాథుని సచ్చరిత్రముల వర్ణించి తన వాఙ్మయమునకు శాశ్వతానందఫలమును సంపాదించుకొనుగాతయని కూడ కోరుచున్నాను. మఱియు సంస్కృతమునగాని యాంధ్రమునగాని భాషాపదముల యల్లిక యల్లారుముద్దు సొబగుంజూరం గొనుచున్నది. ఈ కవితాంజలిలోనే వనవాసము, సావిత్రి అను శీర్షికలలోఁగల చరిత్ర నిర్మాణ కుశలతాలత కరుణారస పరిమళమిళల్లాలిత్య విశిష్టయగుట సహృదయ హృదయ రంజకమని సంతసించి ఇకముందును యెట్లు కవితాసారస్యమును సంపాదించుకొనెనో అట్లే వినయవిధేయతాది సద్గుణములను గూడ సంపాదించుకొనుగాతయని విరమించుచున్నాను.

ఇట్లు

విఠాల చంద్రమౌళి శాస్త్రి

శతావధాని గజవెల్లి.

తెలంగాణ కవిరత్నములలో నొకరగు శ్రీమాన్ వేము గంటి నరసింహాచార్యులుగారు వారి "కవితాంజలి" యను ఖండకావ్యమును చాలభాగము వినిపించినారు. వీరి కవితలో సాఫీయైన పద్యరచన, మధురమైన శైలి, ఆధునికభావములు, దేశభక్తి, కృషీవలుని కష్టాలు, స్వార్థపరుల దుర్వృత్తి మొదలైనవి వస్తువులు. పద్యరచన కొన్నిచోట్ల చాలపేశలముగా నున్నది. వీరికిం బరమేశ్వరుండు దీర్ఘాయురారోగ్యైశ్వర్యము లొసంగి యితోధిక కవితాశక్తి నిచ్చుగాక !

కవి సమ్రాట్ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ
భాగ్యనగరము—13-6-50.

మహాశయా !

తమ కవితాంజలిని దిలకించితిని. నూతన భావములును, నిరర్గళశైలియు, చక్కని తెలుగు నుడికారములుంగలిగి, శోభిల్లుచున్నది. ఆంధ్రభారతింబూజింప, నామోదప్రదములగు పద్యసుమముల నంజలింగీలించి యర్పించుచున్నట్లు, మీ రొనర్చిన ఈ ఖండకావ్యమునకు నామకరణమొనర్చుట కానందించుచున్నాడ! రసముప్పతిల్ల రచించిన పద్యములు సారస్వత సేవాపరులగు సరసుల నెంతేని సంతసింపజేయుననుటకు సందియము లేదు. భగవదనుగ్రహమున నితోధికముగ వాఙ్మయమునం గృషిసల్పి ఆంధ్రభారతి నుపాసించి యశమునార్జింతురుగాత.

ఇట్లు
రాళ్లబండి రాఘవశర్మ

భారతమాత

శా॥ మాణిక్ బంగర పుంగలంబుఁగొని విద్వాంసుల్ కవి గ్రామ (ణుల్
రాణింపుంగవితా ప్రసూనముల నారాధింపగా, వేడ్కఁబ
ల్గాణల్ నీశుభకీర్తిగీతికలనాలాపింపగా, నష్ట ది (మణీ!
జ్మాణిక్యాంచితవేదిపై వెలయుమమ్మా! భారతాంబా

సీ॥ కనిపెంచినావు కాఁ గల భాగ్య సౌధ ని
ర్మాతలన్ సత్పుత్ర రత్నములను
నోచుకొన్నావు కన్నులలో దయా సుధ
జాలువారఁగ నహింసావ్రతంబు
ప్రసవించినావు నీ పసిఁడి గర్భంబున
మేలైన కులుకు వజ్రాల గనుల
వెదజల్లినావమ్మ! వెలుసీమలందు బం
ధుర కీర్తి కర్పూర పరిమళంబు
తే-గీ॥ బాపుకొన్నావు పర దాస్య బంధనములఁ
గాంచినావు స్వాతంత్ర్య సౌఖ్యంబు నేఁడు
శాంతిదాయినీ! మంగళాచారగమని!
ప్రణుతి శతములు నీకు శ్రీ భరతజనని!.

శా॥ బంగారంబునఁ గొంగు నింపుకొనునో భాగ్యాంబురాశీ! (మహా
గంగా హాంగ! సుధాగళన్మధుర ముగ్ధస్నిగ్ధ భాషాముఖీ!
రంగద్వారిధి మేఖలా! భరతసామ్రాజ్ఞీమణీ! గుండె లు
ప్పొంగన్ నీచరణాబ్జ పీఠమును సంపూజింతునశ్రాంతమున్.

సీ॥ భువనప్రశస్తమౌ పుణ్య గంగానదీ
సలిలపూరములందు జలకమాడి
పసుపు నిగ్గుల జగ్గు లెసగఁ బండిన పంట
చేల సింగారంపుఁ జీరగట్టి
యఖిల విశ్వంబున కాదర్శకంబైన
విమలధర్మము కిరీటమును దాల్చి
ముద్దులుఁ గాఱెడు మువ్వన్నె ఝండాలు
పూలదండలుగ కొప్పున ధరించి
తే-గీ॥ వర హిమాలయ వజ్ర దర్పణమునందుఁ
జూచుకొనవమ్మ! నీ భాగ్య శోభనంబుఁ
గ్రొత్త స్వాతంత్ర్య రమను గైకొన్న పుత్ర
వరుల నాశీర్వదింపుమా! భరతమాత!.

తెలంగాణ

సీ॥ కాకతి సామ్రాజ్య కల్యాణి దిక్కులఁ
గీర్తి దీపములు వెల్గించునాఁడు
పోతన కవిరాజు పున్నెంపు వాగ్దేవి
తీయని కైతలం దించునాఁడు
రామదాసుని భక్తి రసకీర్తనలు ప్రతి
జీవినిఁ బులకింపఁ జేయునాఁడు
వేయి కంబాల గాంభీర్యంబులోఁ దెల్గు
శిల్ప వల్లికలుఁ బుష్పించునాఁడు

తే-గీ॥ గోలకొండ నవాబుల కోటలోన
నాంధ్ర మంత్రులు నధికార మందునాఁడు
గడన కెక్కిన మా తెలంగాణ భూమిఁ
దలఁచుకొని తల్చుకొని మేను పులకరించు.

సీ॥ ఇచ్చోటఁ బగవారి వెచ్చు నెత్తుటితోఁడఁ
దిలకంబు దిద్దె మా తెలుఁగు జోదు
యిచ్చోట తురకల కుచ్చితానికిఁ బ్రతి
సలిపి పేర్గాంచె మా తెలుఁగుమంత్రి
యిచ్చోట మగవార లేని సిగ్గిలునట్లు!
లలిరాజ్య మేలె మా తెలుఁగురాణి
యిట జీవ కళల నొల్కించు బొమ్మలఁ జెక్క
నులినందుకొనియె మా తెలుఁగు శిల్పి

తే-గీ॥ యిది తెలంగాణ మండల మీధరిత్రి
పూర్వ వైభవాంశములను భువనమునకు
సరవి ఢంకా బజాయించి చాటివత్తు
పరిమదమునఁ గన్నులందు బాష్పములు నిండ.

నె హ్రు

ఉ॥ అరువది వత్సరంబుల వయః పరిపాక సమంచితుండవై
వరలితి వాత్మబంధువుల భంగిఁ బ్రవర్తిలు భారతీయ సో
దర జనమాచరించెడు సుధామధుర స్తుతి వాఙ్నదీపరం
పరలను స్నానమాడి కనుమా! జవహారు! చిరాయు
రున్నతిన్.

ఉ॥ ఎండిన మోడు లేని చిగిరించెడు నీ కమనీయమైన వా
క్పాండితి కబ్బురం పడి యఖండ బహూకృతిలో నమేరికా
ఖండము ప్రేమపూర్వకముగా నిను బ్రహ్మరథంబుఁ బట్టె ది
క్కాండముఁ జుట్టి వచ్చినవి కమ్మని నీశుభ కీర్తివాసనల్.

సీ॥ కన్నె గులాబి మొగ్గల నిగ్గుఁ గులుకు నీ
మధుర మూర్తికిని నమస్సు లొసఁగి
ధాత్రికెల్లను మార్గ దర్శకంబైన నీ
విజ్ఞాన మహిమకు బిరుదులిచ్చి
యమృత పూరమున నోలాడు నీ కమ్మని
వాణికి గగ్గురు పాటుఁగాంచి
భద్రతా సంఘ సభాస్థలిన్ బంగారు
గద్దెపైఁ గూర్చుండు గౌరవ మిడి

తే-గీ॥ అమెరికా కెనడాది రాజ్యముల జనము
ప్రేమ రసము నీపైఁ గురిపించినారు
గణన మించిన నీగొప్ప తనముఁ జూచి
యుబ్బి యుప్పొంగి పోవని యుర్వి లేదు.

మ॥ నయగారాజల పాత వేగమున నూత్న ఖ్యాతి నార్జించుచున్
జయమున్ గాంచితి? భారతీయుల ప్రతిష్ఠావల్లి పుష్పించి వి
స్మయసౌరభ్యముఁ బారజల్లినది బ్రహ్మాండంబునందో శుభో
దయ! నీకున్ బ్రణుతాంజలుల్ భరత నేతా! నెహ్రూ ధీ
మన్మణీ!.

తే-గీ॥ భరతమాతకు నోముల పంట ఫలము
భారతీయుల ముంగొంగు బంగరంబు
మా జవాహరు నాయక మండనుండు
షష్టిపూర్తి మహోత్సవ స్నాతుఁడయ్యె.

★ సానుభూతి ★

మ॥ వలపూరించెడు పెండ్లినాటి పసుపుం బారాణి సింగార పుం
గులుకుల్ మాయకమున్నె నీపతికి నీకున్ శాశ్వతంబైన వీ
డ్కోలుపుం గూర్చిన దైవమెట్టి కఠినుండో! యక్కటా! యెట్టులన్
దెలవారంగలదింక నీ బ్రతుకు తన్వీ! గుండెనీరయ్యెడిన్.

మ॥ నొసటన్ గుంకుమ బొట్టు, కాళ్ళఁబసుపున్ దోరంపునునొప్పునన్
గుసుమంబుల్ ధరియించు భాగ్యమది నీకున్ లేదు లేదంచు ర
క్కసి సంఘంబు వితంతు బాలిక కయోగ్యంబంచు శాసించినన్
బసరంబున్ బలె నెంచుచున్నది దయా భావంబులెక్కింపకన్.

తే-గీ॥ ఇంపుదళుకొత్తు నిండు నూరేండ్ల బ్రతుకు
అడవిఁగాసిన వెన్నెలట్లు కృశింప
నేవిధంబక్కటా! భరియింపఁ గలవు?
చెల్లెలా! నీచవైధవ్య జీవనంబు.

ఉ॥ "అమ్మ"యటంచు ముద్దుపలుకైన వచింపఁగలేని లేఁతప్రా
యమ్మున మూఁడుఁగాళ్ళ ముసలయ్యకునిన్ ముడివెట్టి యయ్యయో!
బొమ్మలయాట పెండ్లి విధమున్ బొనరించియుఁ దల్లిదండ్రులే
వమ్మొనరించినారు చెలువంబగు నీనవముగ్ధజీవికన్.

తే-గీ॥ కటుకుటుపవాసముల నిగ్గుఁ దరిగిపోవ
చిక్కిపోయెను నీమేను స్రుక్కి నేఁడు
నలుగుచుంటివి యకట! సనాతనంపు
ధర్మదేవత యినుప పాదాలక్రింద.

★ దురాశ ★

శా॥ ఆటంబాంబుల సృష్టితోఁడఁ బ్రళయ ప్రారంభమున్ జేసి పో
రాటంబుల్ గలిగించుచున్ భువన సామ్రాజ్యమ్ము సాధించు నీ
యాటోపంబులుఁ గట్టిపెట్టియు నహింసానంద సామ్రాజ్య పుం
గోటన్ బట్టముఁ గట్టికొమ్ము జగముల్ గొండాడఁగన్ మర్త్యుఁడా!

తే-గీ॥ భువన సామ్రాజ్య పదవినిఁ బొందుకొఱకు
నీచమైన దురాశా పిశాచమునకు
నెన్ని మానవ శిరము లర్పింతువోకొ!
యెంత వేడినెత్తురును ద్రావింతువోకొ!

తే-గీ॥ విరివిగానీవు దేశాభివృద్ధికొఱకుఁ
బదిలపరచిన పరమాణు వస్తువితతి
దేశ పతనానికే దారిఁ దీయుచుండె
నేల? నీదు ప్రియత్నంబు లింక నరుఁడ!

చ॥ హృదయము నీకొకింతఁగల దేనియొనర్తువె? యిట్టి క్రూరతా
స్పదమగు నట్టి కార్యమును; భావినిఁ గల్గగ నున్న యుద్ధ నీ
రదపటలంబు గ్రక్కొను రక్తపు టేఱులఁ దొప్పదోగుచున్
బొదలి హసింపవే? మనుజ మూర్ఖములున్ నినుఁ జూచి
మర్త్యుడా!

ఉ॥ ఏచిన సౌఖ్యడోలలను యేలలనూగుచుఁ బచ్చపచ్చగాఁ
బూచిన నిండు వృక్షతతి పోలికనొప్పు ప్రపంచమున్ దురా
శా చకితుండవై రణపిశాచికి బోనము పెట్టఁగోరు నీ
నీచపుఁ గృత్యముల్ దలఁచి నీరగుచుండెను లోకమంత
యున్.

ఉ॥ చిత్తులమారివై నరుల జీవములన్ హరియించు చున్న నీ
కత్తుల కోఁతకున్ గరడుఁ గట్టిన నెత్తుటి చుక్కబొట్టుతో
మిత్తి నటించుచున్నది సుమీ! ప్రళయంబును గౌగిలించి నీ
సత్తువ నెల్ల విశ్వపుట శాంతికినై బలిఁ బెట్టఁబోకుమా!

తె లుఁ గు శి ల్పి

ఉ॥ కొండల కోనలందొలచి కోమల విగ్రహముల్ సృజించి క
న్పండువు సేయు నేరుపు నఖండముగాఁ గలదయ్యా! నీకు,నీ
పాండితి తెల్గుతల్లి కొక బంగరు భూషణమై రహించె ను
ద్దండ శిలాకలాపములు తావక కీర్తికి వజ్రహారముల్.

ఉ॥ మట్టిన మాసిపోవఁగల ముగ్ధమనోహర భావముల్ శిలా
ఘట్టములందుఁ జెక్కి కలకాలము శిల్పకళా జగత్తునన్
బట్టముఁ గట్టికొంటివి యపార చమత్కృతి వార్ధి! శిల్పిసా
మ్రాట్టు! నమశ్శతమ్ముఁ గొనుమా! చిరకీర్తి కిరీటధారివై.

సీ॥ వాడిపోలేదింకఁ బ్రావీణ్య మొలికించి
నీవు చెక్కిననాటి తీవె గుంపు
మాసిపోలేదు బొమ్మల నెమ్మొగములపై
నీవు రచించిన భావగరిమ
తగ్గిపోలేదు నిద్దపుఁ బాలరాలపై
నీవు చిల్కిన కళా శ్రీవిభవము
చెదరిపోలేదింక చిత్రాలపైన నీ
వద్దిన రంగుల ముద్దు నిగ్గు

తే-గీ॥ కాలసాగర గంభీర గర్భమందుఁ
గలసిపోలేదు నీనేర్పు పొలుపుదనము
యెన్ని యబ్దముల్ గడచిపోయినను గాని
శిల్పి మార్తాండ! నీవు శాశ్వితుఁడవోయి!.

మ॥ వలపుం జెల్వముఁ జిల్కరించి శిలకున్ బ్రాణంబులన్
వోయు నీ
యులిలో నున్నది విశ్వ సృష్టి రచనోద్యోగ ప్రవీణత్వ మ
న్యులకీ నేరుపు కూరుపుంగలదొ? లేదో? సంశయంబే
యశ
స్కలితా! శిల్పకళా విశారద! నమస్కారంబు నీప్రజ్ఞకున్.

కర్షకుఁడు

ఉ॥ ఎండల వానలందు శ్రమియించి హలంబును బట్టి దున్నగాఁ
బండిన పంట నెల్ల ధనవంతులగాదెల నింపి యాకటన్
మండెడు నీదు పొట్ట కశనంబు యొకింత లభింపదయ్యె నా
గుండె ద్రవించిపోయినది కూటికి దేవెడు నిన్నుఁజూచినన్.

మ॥ పొలముల్ దున్ని తనూకవోష్ణ రుధిరంబుల్ గార్చిముత్యాల పం
టలఁ బండింతువు దైన్య మాస్యముల నాట్యంబాడఁగా నాలు బి
డ్డలు పేరాకట స్రుక్కిపోయినను జూడంబోక నెల్లప్పుడ
న్యుల కన్నంబిడి ప్రాణముల్ నిలిపెదో హా! కర్షక గ్రామణీ!

సీ॥ పండు నిప్పులవంటి మండు టెండలలోనఁ
గరఁగిపోయినది నీ కండ పుష్టి
ధనికవర్గంబుల ఋణ పిశాచమునకు
బలియైన దకట! నీ భాగ్యరేఖ
స్వేద జలంబు గావించుక భూదేవి
త్రాగెను నీదేహ రక్తమెల్లఁ
బ్రబల పరోపకారమునకై నట్టేటఁ
గలసె నీ యాలు బిడ్డల సుఖంబు

తే-గీ॥ ప్రజల యానంద సౌభాగ్య భవనమునకు
నీదు బాహుబలంబు పునాది జేసి

కుడువ కూడును మైకట్టు గుడ్డలేక
బ్రతుకుచున్నావు పేద కర్షకకుమార !

తే-గీ॥ ఉర్వి పొరలందు మరుగయి యున్న ఫలము
హాల ముఖంబును మోపించి వెలికిఁదీసి
పంచిపెట్టెద వఖిల ప్రపంచమునకు
సాటియెవ్వరు నీకు కర్షకకుమార!

ఉ॥ నీ రుధిర ప్రవాహమున నేల ఫలించు ఫలంబు దోచు కొ
న్నారు; నినుఁ భయంకర ఋణంబున కాహుతిఁజేసి దాచు కొ
న్నారు,ధనంబు, నీ కడుపునఁ క్షుధ నిప్పురగిల్చి మెక్కుచు
న్నారు పసిండికంచముల నవ్య సుధామధురాన్న రాసులఁ.

తే-గీ॥ నిన్ను పీడించి బ్రతుకు ధనికుల యింట
కలిమి జవరాలు నవ్వులుఁ జిలుకరింప
రేబవళ్ళు కష్టించు నీ గృహమునందు
నినుపగజ్జల తల్లి నర్తించు టేమి?

సీ॥ దరిలేని నిరుపేద తనపు కష్టాలు నీ
కంటిపాపలలోనఁ గానుపించు
భువనసంరక్షణా భ్యుదయ భారంబు నీ
రక్తనాళములందుఁ బ్రతిఫలించు
ననిశంబు ఘోర క్షుధానల జ్వాల నీ
ప్రత్యంగకమునందుఁ బ్రజ్వలించు
క్షేత్రముఁ బులకింపఁ జేయు యత్నమ్ము నీ
నరనరమ్ములలోనఁ బరుగులెత్తు

తే-గీ॥ స్వార్థరహితుఁడవై దేహసారమెల్లఁ
జేర్చి పరుల సౌఖ్యమునకై పిండి పోసి
సత్వమింకిన యస్థి పంజరములోడ
బ్రతికియున్నావు పేద కర్షకకుమార !

తే-గీ॥ పచ్చ పచ్చని యీనాటి పంటభూమిఁ
ద్రవ్విచూచినఁ గలదు నీతాతతండ్రి
యెమ్మెకల పాడి వారి రక్తమ్ముఁ గోరి
పదను విడలేదు నేటికీ పంటపొలము.

★ సావిత్రి ★

తే-గీ॥ పదియునాలేండ్లు నిండని పడుచుకన్య
వత్త మామలు గ్రుడ్డివారడవిలోనఁ
గాపురము, జీవితమ్మెట్లుఁ గడపినావో?
అద్భుతము తల్లి ! నీదు వృత్తాంతమెల్ల.

తే-గీ॥ మహితమైన పాతివ్రత్య మహిమచేత
దండధరునకు గుండె దద్దరిలఁ జేసి
పతిని బ్రతికించుకొన్నట్టి భవ్యశీల
వమ్మ ! సావిత్రి ! వినుతి శతమ్ము నీకు.

ఉ॥ పచ్చలి కాపురమ్మునఁ గృపారహితాత్ముఁడై యముండు కా
ర్చిచ్చిడినాడు నీమగని జీవము దొంగవలెన్ హరించి, నీ
సచ్చరితంబు పండినది చచ్చిన భర్త సజీవుడయ్యె గో
ర్వెచ్చని పూలవాన గురిపించిరి వేల్పులు నీశిరంబునన్.

తే-గీ॥ నీవుకోరిన యంత మన్నించి యముఁడు
కొంగునిండ వరంబులు గుప్పినాడు
యత్తమామల యంధత్వ మంతరించె
తల్లిదండ్రులు పుత్ర సంతతినిఁ గనిరి.

ఉ॥ ఎన్నికఁగన్న యశ్వపతి కింపులకూతురువై జనించి య
భ్యున్నతమౌ సతీత్వమున పుట్టినయింటికి మెట్టినింటికిన్
వన్నెలు దిద్ది నావు మృత భర్తకు జీవము వోసి పూర్వపుం
బున్నె పుటాంధ్ర కెల్ల మణిపూసవుగా నుతిఁగాంచినావ
హో !

మ॥ అనసూయాది మహాపతివ్రతల కావంతేనియున్ దీసి పో
వని విఖ్యాత సతీశిరోమణివి భవ్యస్వాంత ! నీవంటి స
ద్వనితా రత్నము లుద్భవిల్లుటను గాదా? రత్నగర్భాఖ్యయై
తనరెన్ భారతభూమి యంచితచరిత్రా! నీకుజోహారువుల్.

తే-గీ॥ భారతీయుల హృదయ దర్పణములందు
నేటికినిఁ బ్రతిబింబించు నీచరిత్రఁ
గూర్మితో భారతాంబిక కొప్పునందుఁ
దాల్చుకొన్నది మల్లెపూదండవోలె.

—(ఉషస్సు)—

ఉ॥ కాలపుఁ జిత్రకారుఁడు నొకానొక బంగరుకుంచెతోను షో
డాలిక చెక్కుటద్దములపై నవకుంకుమ రాగరేఖకా

జాలము వ్రాయుచుండెను నిశాసతి కౌగిటినుండిలోకముల్
మేలుకొనెన్ గొలఁకుల సుమించెను దామర పూలదోట
లున్.

తే-గీ॥ తరచు చీకటి పరదాల మరుగునందు
దాచఁ బడియున్న ప్రకృతి సౌందర్యలక్ష్మి
పసుపుకుంకుమ రంగుల ముసుఁగులోన
బయలుపడియెనుగన్నుల పండువగుచు.

తే-గీ॥ కమ్మపూదేనెఁ ద్రావి మైకమ్ములోడఁ
దమ్మిపూవుల కారాగృహమ్ముల దుర్గ
గట్టువడ్డ తుమ్మెద బంది కాండ్రుప్రు
వెలలుచుండెను రేకు తల్పులను దెరచి.

ఉ॥ తూరుపుఁగొండ నెత్తములఁ దోచె సహస్రకరాలువిప్పి బా
లారుణుఁడంధకార నిచయంబును మాపుచు, కౌగిలింతలన్
గూరుకుచున్న యట్టియొల కూనలఁబ్రక్కనుడించి పక్షులిం
పారుగళమ్ముననన్ గలరవావళితో వినుతించెదైవమున్॥

—(పెద్దన)—

ఉ॥ హద్దులు దాటు నేర్పు చెలువార ప్రబంధవిధానకర్తవై
ముద్దులతెల్గుకైతకు నపూర్వ మనోజ్ఞ కళావిలాసముల్
దిద్దితివంట నాటి కవిధీరులు నబ్బురమందిచూడఁనో
పెద్దన సత్కవీంద్ర! కనుపింపరికన్ నినుబోలు పండితుల్.

ఉ॥ రంగదనూనభావ సువిరాజితమై మకరందమాధురుల్
పొంగులువారు నీకవన పుంజిగిమెచ్చుచు నీపదాబ్జమున్
బంగరు గండపెండెరమునర్గ గయిసేసెను కృష్ణరాయలు
ప్పొంగెడు గుండెతోడక విభూషణ! యోకవితా పితామహా!

ఉ॥ కూరిమిమీర రాయలొనఁగూర్చిన చక్కని మందిరమ్ము, నో
రూరు రసాన్నభోజనము, నూయెల మంచము, కమ్మతావి క
ర్పూరపుఁ దమ్మలమ్ము మనమున్ దనియింపగ వ్రాసినావు బం
గారు కలమ్ముతోడ మనుగాథను నిగ్గులుపోతవోయుచున్.

తే-గీ॥ నీవు కవనపుఁ జలువపన్నీరుఁ జిలికి
పేర్మిఁ బోషింపగా నభివృద్ధిఁగన్న
కృష్ణరాయలవారి సత్కీర్తివల్లి
పూచి వలపించినది దిక్సమూహములను

వీ ర స మా ధి

(ఒక హిందీ గేయము ననుసరించి కొన్ని మార్పులతో)

చ॥ ఇదిమన ఝాన్సిరాణి శయనించిన వీరసమాధి దీనిలోఁ
బొదలుచునున్న దిప్పటి కపూర్వవికస్వరమై స్వతంత్రతా
భ్యుదిత మనోజ్ఞదీపరుచి పుంజము ఝానిసి లక్ష్మిబాయి కి
య్యది మువంబుఁగూరిచిన యంతిమకేళికళాప్రదేశమున్

తే-గీ॥ ధైర్యభావంబు విడక నంతంబుదాక
వీరబాలయై రణమున దూరిపోరి
ఝానిసీలక్ష్మి పావక జ్వాలవోలె
క్షితిని వెలిగించి చితినధిష్ఠించెనిచట.

తే-గీ॥ దేశమాతృ పరాధీన దీన వృత్తిఁ
బాపుటకు లేత చేతఁ గృపాణమూని
కదనరంగాన బలిసైన కారణమున
భారతీయుల కిది పూజ్య పదవియయ్యె.

తే-గీ॥ ఈపవిత్ర సమాధిగా ధాపదముల
జాలి గుండెతో సత్కవీశ్వరులవాణి
పాడుకొనుచుండు వెన్నెల బయలులందు
కమ్మకమ్మని భావగీతమ్ములల్లి.

ఉ॥ భారత మాతృకా చిరతపః ఫలపుంజము ఆయువ్రాడి క
న్గారికినట్టి చోటిది యకుంఠితశౌర్య పటుత్వమెల్లనా
కారముఁ బూని మన్ననలఁ గాంచిగతించిన సీమయిద్దియో
భారత పుత్రులార! తలవాలిచి మ్రొక్కుడు యీసమాధికిన్.

ఉ॥ పూనిక మోసపు బనులఁ బుక్కిటబట్టు పరప్రభుత్వ దా
వానల కీలలందసువులాహుతిఁ జేసిన వీరలక్ష్మి! యో
ఝానిసిరాణి! యుజ్వలయశస్తనుధారిణి! యోస్వతంత్రతా
మానస! నీకు భక్తి కుసుమాంజలి పుణ్యసమాధిరూపిణీ!.

బాలచంద్రుఁడు

చ॥ చిదిమిన పాలుగారు నునుచెక్కుల లేతని నిగ్గులేనియున్
వదలని ప్రాయపుంజిఱుత పాపఁడవై భయమింతలేక యు
న్నదన మొనర్చి వీరమరణంబును గాంచిన నీదుశౌర్య సం
పదకు నమస్కరించెఁ బ్రతిపక్ష బలంబులు బాలచంద్రమా!

గీ॥ శిరము ముద్దాడి తల్లి యాశీర్వదించి
పంపఁ జిగురు కెంగేలఁ గృపాణమూని
కదన కల్యాణ మంట పాంగణమునందు
వీరలక్ష్మిని బాలుఁడు పెండ్లియాడె.

ఉ॥ కందిన వాడి ఖడ్గముల గాయపు చిల్లులనుండి నెత్తురుల్
జింది దొరంగినన్ సరకు సేయక శత్రుశిరంబుఁ గత్తికో
నం దగిలించి తెచ్చి జతనంబుగ తండ్రికిఁ జూపినావు నీ
కుందగు వీరుఁడీ తెలుఁగు కుంభినిపై మఱలన్ జనించునే?

ఉ॥ దాయల గుండెలన్ వెఱపు దయ్యముపిల్లలు సేయనీమహో
గ్రాయత ఖడ్గధార రణమందున రక్తవసంతమాడె లేఁ
బ్రాయపు వీర! నీమృదుల బాహుబలమ్మఖిలమ్ము నీదు దీ
ర్ఘాయువు నాహరించి నది యక్కట! నాయకురాలు
మృత్యువై.

చ॥ నవనవలాడు బాల్యతరుణమ్మున కమ్మని యుగ్గుఁబాలతోఁ
జవిఁగొనినావు శౌర్య రుచి, సంగర రంగకళాప్రవీణతన్
శ్రవణ మహోత్సవంబుగ వినంబడు మాపల నాట నేటికిన్
బ్రవిమలమైన తావక పరాక్రమ దివ్య కథాకలాపముల్.

తే-గీ॥ నీదు వీరవృత్తాంతమున్ వినినయంత
బడుగు ముసలయ్యకును నెత్తురుడుకు లెత్తు
బాలచంద్రమా! నీచిత్ర వచ్చరిత్ర
తెలుఁగుతల్లికి ముత్యాల తిలకమయ్యె.

తే-గీ॥ ఘనతరంబైన నీపరాక్రమము కతన
భాషకందని యాంధ్రుల పౌరుషంబు
కల్లగాదని జగతికిఁ దెల్లమయ్యె
పరబలమదేభపంచాస్య! బాలచంద్ర!

ఇంద్ర ధనుస్సు

గీ॥ తాండవంబొనరించు సందర్భమందు
చెలువుఁ గులికించు నెమిలి పించెంబువోలె
నేడురంగుల శోభతో హృద్యమగుచు
నెసఁగుచున్నది గగనాన నింద్రధనువు.

గీ॥ మొలకపచ్చలు కుప్పగాఁ బోసినట్లు
పసిమి బంగారమును జోడు పరచినట్లు
లేగులాబివన్నెలను గీలించినట్లు
సాంద్రముగ వెల్గుచున్నది యింద్రధనువు.

గీ॥ కుంచెఁ గొని రంగులెల్లను గుదురుపరచి
వ్రాయునే? చిత్రకరుఁడిట్టి వర్ణనమును
దైవనిర్మితమైన సౌందర్యమునకు
సాటివచ్చునె? నరుల ప్రజ్ఞాబలమ్ము.

గీ॥ అఖిలమును సృష్టిసేయు విశ్వాధిపతికిఁ
గాలపురుషుఁడు వట్టు శృంగారగరిమఁ
గులుకు నవరత్నములమేలి గొడుగనంగ
నెడఁదపులకింప విలసిల్లె నింద్రధనువు.

3

గీ॥ రంగురంగుల యీసుందరంపు ధనువు
నేమహాశిల్పి మింటఁ జిత్రించినాఁడొ?
తెలుసుకొనువాఁడు లేఁడిలఁ దెలియఁజెప్ప
వాఁడు లేఁడిది వర్ణింప వశముగాదు.

వనవాసము

గీ॥ తండ్రియానతి పూవుల దండవోలె
శిరమున ధరించి సౌమిత్రి సీతతోడఁ
బదియునాల్గేండ్లు వనములో మొదలుకొనుకుఁ
బోవుచున్నాఁడు శ్రీరామ భూవిభుండు.

సీ॥ పంచభక్ష్యాన్నాలఁ బరితృప్తిఁగనునీవు
భుజియింతువా? కందమూలములను
పట్టుపాన్పులలోనఁ బవ్వళించెడునీవు
శయనింతువా? శిలాస్థలములందు
మేలైన జిలుఁగు వస్త్రాలుఁ దాల్చెడునీవు
కట్టుకొందువ? నార పుట్టములను
సామ్రాజ్య విభవ రక్షణమొనర్చెడు నీవు
శాసింతువా? జంతు సంతతులను

గీ॥ చక్రవర్తికిఁ బ్రియతనూజన్ముఁడవయి
రాజ్యభోగమ్ములను తృణ ప్రాయముగను
విడచి తాపస వేషంబు స్వీకరించి
పయనమైతివా? నాతండ్రి! వనముఁజేర.

ఉ॥ నోములునోచి ముద్దుల తనూజునినిన్ గని పెంచి నేఁడు "మా
రాముని చిట్టితండ్రిని నరణ్యనివాసిగఁ జేసిపంపుచు
న్నామని" దీనులౌచు నయనంబుల బాష్పములూఱ దుఃఖ బా
ధామతులైన నీదు తలిదండ్రుల కూఱటగల్గు టెట్టులో?.

శా॥ ఈడుంజోడును లేని శూరుఁడు, భుజంగేశావతారుండు, నీ
తోడఁబుట్టువు, లక్ష్మణుండునిదె నీతోఁగూడ నేతెంచుచు
న్నాఁడయ్యా! వనమందు నీకు నిసుమంతన్ బాధరానీకఁగా
పాడున్ భక్తుఁడతండు నీకు నిక లోపంబుండునే? రాఘవా!

శా॥ విల్లమ్ముల్ ధరియించి లక్ష్మణుఁడు తా వెన్వెంట రాజానకీ
ఫుల్లాబ్జాక్షినిఁగూడి ప్రేమ హృదయంపుం దండ్రియాదేశ మున్
జెల్లింపన్ జనుచున్నవాఁడు మఱలన్ శ్రీరామునిన్ గాంచు టె
న్నాళ్ళుంబట్టునో? యంచు పౌరులుకలంతన్ జెందుచున్నా రెదన్.

ఉ॥ మొన్ననె పెండ్లియాడితివి పుణ్యచరిత్రుని రామచంద్రునిన్
గన్నియ వాలకమ్మె సరిగా విడలేదుగదా! వయస్సులోఁ
బిన్నవు సౌఖ్యమేమనుభవించితివమ్మరో! యెందఱెంతవ
ద్దన్నను గానకుం బయనమైతివి భర్తృపదార్చనారతిన్.

మ॥ జనకక్ష్మాపతికిన్ బ్రియాత్మజవు, కౌసల్యామహాదేవికిం
పును జేకూర్చెడు పెద్దకోడలవు, నంభోజేక్షణుండైన రా
మునికిం బట్టపురాణివెల్ల సుఖముల్ బోనాడియేతీరుగా
వనవాసంబొనరింతువో? జనకజా! పద్నాలుగేండ్లొక్కటన్.

మ॥ చెలికత్తెల్ నిరతంబుఁ జుట్టుఁగొలువన్ శ్రీదేవిచందాన ని
స్తులమాపూవుటుయేలపానుపులలో దోగాడుచున్ నిండువె
న్నెల రేనిన్ దులకించు మానికపు రాణీవాసముల్ వీడి యె
ట్టులఁ గావింతువో? కానలందునికిపట్టుల్ తల్లి! సీతాసతీ!

చ॥ వదినెయునన్నగారు వనవాసముసేయుట నాలకించియున్
గదలితివా? శరగ్రధిత కార్ముక హస్తుఁడవై పురోగతిన్
బదిలముసుమ్మి! వారిమృదుపాదములన్ ములునాటకుండగా
మెదలుము రాతిరింబవలు మేలుకతో వనమందులక్ష్మణా!

సీ॥ కొమ్మలు నాకులుఁ గొనితెచ్చి చల్లని
పర్ణకుటీర మేర్పరుపుమయ్య!
దొరగాఁబండి మధురమైన ఫలముల
నర్పించియాకలి దీర్పుమయ్య!
పవళించుటకు నవ్య పల్లవమ్ములతోడ
మెత్తనిశయ్య నిర్మింపుమయ్య!
నేత్రముల్ ముకుళించి నిద్రఁబోయెడువేళఁ
జక్కగా రక్షణ సలుపుమయ్య!

గీ॥ కష్టమొక్కించుకేనియుఁ గలుగకుండ
జానకీరాములకు స్వచ్ఛమైనభక్తి
సేవలొనరించి యిహపర శ్రీలుఁగొనుము
లక్ష్మణకుమార! యో అకళంకహృదయ!

ఉ॥ కన్నులనీరుజాలుఁగొన గద్గదికమ్మగు యెల్గుతోడనా
కన్నకొమార! వంశతిలకా! జలదామల నీలదేహ! క్రొం
బున్నెపుపంట! దివ్యగుణభూషణ! యంచుననుంగుతల్లి భ
క్తిన్నతుఁడైన రాఘవునిఁ దేల్చెను క్షేమపుటాశిషంబులన్,

ఉ॥ తల్లులకెల్ల మ్రొక్కి కనతండ్రికి నంజలిఁజేసి స్నేహసం
ఫుల్లమనస్సుతోడ వలపుం జెలికాండ్రను వెచ్చనైన కౌఁ
గిళ్ళ నమర్చి బంధువులఁ గ్రేఁగనుచూపుల నాదరించి మే
ల్బల్లని భూసురాశిషములన్ గొని రాఘవుఁడెక్కె తేరునన్.
గీ॥ రాఘవా! మిమ్ము కొంత దూరమ్ము వఱకు
సాగనంప సుమంతుండు సత్వరమున
గుఱ్ఱములఁబూన్చి పగ్గముల్ గుంజిపట్టి
బంగరురథంబు నాయత్తపరచినాఁడు.

స్వాగతము

ఈ పద్యములు సిద్దిపేట ఆంధ్ర సారస్వత పరిషత్ శాఖా పక్షమున జరిగిన స్నాతకోత్సవ సందర్భమున చదువబడినవి.

గీ॥ మాతృభాషపైనున్న ప్రేమంబుతోడ
నన్యభాషా విమోహ మనాదరించి
విజయులైనట్టి విజ్ఞాన వేత్తలార!
స్వాగతముమీకు ఆంధ్ర విద్యార్థులార!

సీ॥ ప్రథమంబునందు నాంధ్ర కవిత్వసృష్టికి
నన్నయ్యకలమందు కొన్ననాఁడు
పదునైదుపర్వాల భారత కావ్యానఁ
దిక్కన్న నేర్పులు దిద్దునాఁడు
రెడ్డిరాజులదొడ్డ యొడ్డోలగంబుల
శ్రీనాథు వాణి రంజిల్లునాఁడు

నిండారు బంగారు గండపెండేరముతోఁ
బెద్దన్నపదము శోభిల్లునాఁడు
గీ॥ భారతీదేవి కెమ్మోవి పగడమందు
నంకురించిన నవమందహాసలవము
నేటి శుభవేళ మఱలఁ గన్పించునేమొ?
అమలగుణులార ఆంధ్ర విద్యార్థులార!

సీ॥ పోతన కవి హలమ్ము కలమ్ముచేతఁ గీ
లించి సేద్యంబు సాగించునాఁడు
కృష్ణరాయలవారి కీర్తి రంగము నెక్కి
యాంధ్రభారతి నాట్యమాడునాఁడు
దేశభాషలయందుఁ దెలుఁగులెస్సనుమాట
దిగ్దిగంతముల శబ్దించునాఁడు
మధుర భూపతులు సమ్మతిగ నాహ్వానించి
తెల్గుకైతకు వన్నెఁదెచ్చునాఁడు
గీ॥ కాకతీయులముక్తాపతాకనీడఁ
గోవిదులు పైఁడి పండించుకొన్ననాఁడు
అమలుజరిగిన స్వర్ణ ఘట్టములుతిరిగి
యరుగుదెంచునో? యేమొ? విద్యార్థులార!

సీ॥ చిరకాలముగ నిరీక్షించుచున్నట్టి
యాంధ్రరాష్ట్రము వచ్చు నంతవరకు
సౌఖ్యప్రదముగ సస్యశ్యామలమ్ములై
యాంధ్రసీమలు పెంపు నందువరకు

తెలుచాపలెత్తి మత్తిలితూర్పు సంద్రాన
నాంధ్రినౌకలు నీదులాడువరకు
శాంతి సందేశముల్ జగతికిఁ జాటింప
నాంధ్ర ధ్వజములు మిన్నంటువరకు
గీ॥ పూలుపూచి పరిమళమ్ములు వెలార్చి
యాంధ్రి భాషాలతజగాన నలరువరకుఁ
గూర్కు కంటికి రాదని ఘోరమైన
దీక్షఁగొని నిరంతరము యత్నింపుడయ్యా!

స్వార్థ ప రుఁ డు

ఉ॥ అంగములెల్లఁ బిండియగునట్లు శ్రమించుచు నీకు శ్రీపరి
ష్వంగ సుఖమ్ముఁగూర్చి యుపవాసకృశోదరమూర్తులౌచునీ
ముంగలఁ గొంగుఁజాపుకొని భోజన భిక్షకు వేచినారుకూ
ర్మింగరుణింపు మార్తుల గరీబులలోకము మెచ్చ సోదరా!

గీ॥ మోసగాడవై పేదల పొట్టఁగొట్టి
నింపుకొన్నావు పెట్టెలనిండ ధనము
బీదల సుఖంబునెల్లఁ బునాదిఁజేసి
కట్టుకొన్నావు బంగారు కుట్టిమంబు.

గీ॥ తోడి సోదరుల్ కుడువఁగ కూడులేక
పూరిగుడిసెలలోనఁ గాపురముసేయ
అమృత భోజన సంతుష్టినందుకొనుచు
సౌధములలో వసింతువే? స్వార్థపరుఁడ!

శా॥ నీలో మానవతాలవంబుఁ గలదేని ?. తోడివారీవిధం
బాలుంబిడ్డలతోడఁ బట్టణబహిః ప్రాంతమ్ములందన్న పా
నాలున్ లేకఁ గృశింతురే ? ధన పుత్తృష్ణాబుద్ధినిన్ వీడి వే
మాలోకంబున బీదవారిని పరామర్శింపుమా ! సోదరా !

బాష్పాంజలి

ఉ॥ ఎటులన్ బోయితి? వెట్టిపుణ్యపదమందీవిప్పుడున్నావొ? చీ
కటులన్ గ్రమ్మె ఘనమ్ము నీమరణ మాకర్ణించి యాంధ్రావనిన్
స్ఫటిక స్వచ్ఛయశస్క! యో తెలుఁగుభాషాలోకమార్తాండ! వెం
కటశాస్త్రీ! నినువంటి సత్కవివరున్ గన్గొందుమే? యింక మున్.

మ॥ తెనుఁగుంగడ్డయుదంబుధిన్ మునిగి శాస్త్రీ! నిన్ను కీర్తింప మొ
న్ననె యాస్థానకవిప్రదాన బహుమానమ్మొందినావింతలో
ననె యొళ్లేగితివయ్య! నీమధురసన్మానోత్సవంబుంగనన్
గనులుఁ గుట్టినవేమొ? బ్రహ్మకు నినున్ గావించెస్వర్గస్థునిన్

సీ॥ లేతనవ్వుల నాంధ్ర మాతదీవింపఁగా
నేనుఁగులెక్కి యూరేఁగినావు
అష్టావధాన శతావధానములతో
క్షితిని యుఱ్ఱూతలూఁగించినావు

గరువంబుతోడ దిగ్గజములవంటి పం
డితుల వాదమున నోడించినావు
కనకాభిషేకాది గౌరవములుఁ గాంచి
పులకించి యుబ్బి యుప్పొంగినావు
గీ॥ నేఁడు రత్నాలవోలె రాణించుచున్న
శిష్యవర్యులను దయారుఁ జేసినావు
శారదాదేవి యపరావతారమనఁగ
యశముఁ గైకొని బ్రహ్మైక్యమందినావు
అట్టి నీకు బాష్పాంజలు లమరసుకవి!

ఉ॥ పలుకులరాణి పాణిఁగల బంగరువీణియ యేయపశ్రుతుల్
బలికెనో? నిన్నువంటి కవివర్యుని మాకెడబాటొనర్చు
చున్
బిలుచుకపోయి స్వర్గపద పీస్థితుఁ జేసెను మృత్యువక్కటా!
కలకలలాడు ఆంధ్రుల ముఖమ్ములఁ దోచె విషాదచిహ్న
ముల్

ఉ॥ పారములేని నీకవన పాండితికిన్ మది మెచ్చుచున్ జమీం
దారులు సేయుచున్న నలఁ దద్దయు మోదము నొందినీవునూ
రూరుఁజరించి యీతెలుఁగు టుర్విని స్థాపనఁజేసి చన్న నీ
కీరితి మల్లెతోట పులకించి హసించెఁ బరీమళమ్ములన్.

మ॥ కవితా పాండితిలో బృహస్పతికి వాగ్బంధమ్ము గావింతువే!
దివిజుల్ సన్నుతిసేయ వేల్పుదొర యెంతే వేయి నేత్రాలమ

క్కావ నప్రబంధమును నించుచుఁ బులకితాంగుండై విలో
కింపఁగా
నవధానమ్మొనర్తువే? కవివతంసా! స్వర్గలోకమ్మునన్.

ఉ॥ వాణిహసింప మొన్న బెజవాడ పురమ్మున నీయఖండ స
న్మాన మహోత్సవమ్మునకు నవ్యజలమ్మొసంగినట్టి కృ
ష్ణా నది నేఁడుతీరని విషాదపయోనిధి ముగ్గి నీమృతి
స్నానమొనర్చెఁ గింకవి గజాంకుశ! యింతట నింతమారుపా?

చ॥ తనరగనీవు తెల్గు కవితా వనవాటికలోన నాటి పో
యిన నవబీజముల్ మొలకలెత్తి చిగిర్చిఫలించియాంధ్రభా
షను నలరించెఁ దత్తరువు చల్లనినీడల నిల్చి నేటి యీ
తెనుఁగు కవీంద్రకోటి గడిదేఱును కైతకవాతుచేతలన్.

తే-గీ॥ వనటఁగూర్చిన నీనిర్గమనము కతన
తెలుఁగుదేశానఁ జీకటి తెరలుగ్రమ్మె
మధురమైనట్టి నీయాగమనము కతన
ముదముమీర స్వర్గంబునఁ బ్రొద్దుఁబొడచె.

సీ॥ నీవు లేకను శూన్యమై విన్నఁబోవుచు
బావురుమనియె నీభవన లక్ష్మి
వలపూరు నీదు సంభాషణలుదలంచి
వాపోవుచుండె నీబంధుకోటి
బాష్పోదకముల తర్పణలిచ్చుచున్నారు
సిలుగుతో నీకూర్మి శిష్యవరులు
జోటజోట వెడలు నల్లటిసిరా కన్నీరుఁ
జిమ్ముచున్నదినీదు చేతికలము

గీ॥ శోకముద్రిత ముఖముతో నీకుటుంబి
మలమటించుచున్నది యనవరతము
నాంధ్రదేశమ్మునందుఁ బ్రత్యణువు నేఁడు
స్నపితమగుచుండె నుష్ణాశ్రు జలములోన.

శా॥ నీకంఠస్వరమింక మా చెవులకున్ విన్పించునే? నీపవి
త్రాకారమ్మునుఁ జూడ జాలుదుమె? నేత్రానందపూర్ణంబు గన్
నాకశ్రీసుఖ డోలికావళులలోనన్ దేలు విద్వన్మణీ!
కైకొమ్మో చెళపిళ్ళ వెంకటకవీ! కన్నీటిపూజాంజలుల్.

శా॥ అంతుఁబొంతును లేని కూర్మి చెలికాఁడై తోడి విద్యార్థియై
యంతేవాసియునై మెలంగు తిరుపత్యాఖ్యుండు ప్రాజ్ఞుండెదన్
సంతోషించెనె? మొన్నఁగల్గిన భవత్సన్మాన సౌభాగ్యవృ
త్తాంతమ్మున్ విని స్వర్గమందుఁ గవిచంద్రా! వెంకటేశాగ్రణీ.

ఆంధ్ర వైభవము

సీ॥ తోలక లేదింక దిక్కుల జయస్తంభముల్
నాటివచ్చిన తెల్గు పోటుఁదనము
చవిఁదగ్గలేదు భాషలకెల్ల మిన్నయై
కులికింప నేర్చిన తెలుఁగుపలుకు
మాయలేదింక సమస్తదేశాలను
వలపించివచ్చిన తెలుఁగుకీర్తి
పదనాఱలేదింకఁ బగవారి నెత్తుట
జలకమ్ములాడిన తెలుఁగుకత్తి

గీ॥ నవయు లేదింక భువనమంటపము బ్రాకి
ననలుదొడిగిన తెలుగు విజ్ఞానలతలు
తిరిగిచూడుము సోదరా! తెలుగుశోభ
నేత్రపర్వప్రదముగఁ గాన్పింపఁగలదు.

సీ॥ గడుసు ఢిల్లీషాను ఖైదిగాఁగొని తెచ్చు
మహితయుగంధర మంత్రియుక్తి
కదనాన శత్రురక్తపు వసంతములాడు
బాలచంద్రుని లేత బాహుశక్తి
అడుగ లేదనకిచ్చు యాచకశ్రేణినిఁ
దనుపు భాస్కరమంత్రి దానమహిమ
తేటమాటలను హత్తించి ముద్దులకైత
లల్లిన వేమన్న యమృతవాణి

గీ॥ ప్రేమనిధియైన భద్రాద్రి రామవిభునిఁ
గైవసముఁ జేసికొన్న విఖ్యాత భక్త
వరుఁడు కంచర్ల గోపన్న భక్తిగరిమ
నప్పుడే విస్మరించితే? యాంధ్రపుత్ర!

సీ॥ అమరావతీనగరమున నాంధ్రులశిల్ప
మందచందముల నింపొందునాఁడు
దేవరాయలసభఁ దెలుఁగుపల్కులరాణి
క్రొత్తవన్నెలుదిద్దుకొన్న నాఁడు
త్యాగయ్యకంఠాన నాంధ్రసంగీతంబు
కృతిరూపమున నంకురించునాఁడు
అన్యసీమలలోన నాంధ్రులశౌర్యము
విజయధ్వజములు స్థాపించునాఁడు

గీ॥ ఇతరదేశీయు లాశ్చర్య మెలసిచూడ
తెలుఁగుభూమి వజ్రాలనెత్తించునాఁడు
పెంపుఁగాంచిన నీదేశ విభవమెల్లఁ
దెలుసుకోనవోయి! సోదరా! తిరిగిచూచి

సరోజినీ నాయుఁడు

మ॥ పలుకుంబల్కఁగ శౌర్యముట్టిపడ సంభాషించు వక్తృత్వము
న్గల ప్రజ్ఞావతి, వంగవంశమునకున్మాణిక్య దీపాంకురం,
బలఘు ఖ్యాతినిఁగన్న చారుకవితా వ్యాపారపారీణ, మా
తెలుఁగుంగోడలునౌసరోజిని పడంతిన్ జాలఁగొండాడెదన్

ఉ॥ ధీయుతచాతురిన్ భరతదేశ వనాంతరమందు కబ్బపుం
గోయిలపిట్టవై మధుర కూజితముల్ వెలయించినావు నీ
తీయని కైతపాటలకు దిగ్వితతుల్ పులకించిపోయెనో
నాయునిరాణి! సుందర గుణంబులరాశి! సరోజినీసతీ!

మ॥ అసియారాజ్య మహాసభాంతరమునం దధ్యక్షతాభార మ
త్యసమానమ్మగు చాతురీ గరిమ మిట్టాడన్ జలాయించి వే
డ్కఁసుమింపం బరదేశవాసుల పొగడ్తల్ గాంచినావమ్మ!
ద్దెసలన్ బర్వెను నీప్రతిష్ఠ కవయిత్రీ! స్వర్గలోకస్థితా!.

రతీ విలాపము

ఉ॥ ఆయత శంభుఫాల నయనానల కీలల భస్మరాశియై
పోయెను నాథ! నీభువన మోహనరూపము, నీదుమారణా

ధ్యేయము నేఁడు నాదుహృదయంబున ఱంపపుఁ గోఁత యయ్యె నీ
గాయముమాన్ప నౌషధముఁ గల్గునె? యెన్నటికేనియున్ ప్రభూ!.

చ॥ చిగురువయస్సులోని మన జీవిత నాటక గాధ నేటితో
ముగిసెను ప్రేమపుంగొనబు మ్రుగ్గులుఁదీర్చిన నాయెడంద లో
రగులుచునున్న దెంతయు నిరంతర దుఃఖపు టగ్ని రాశి యీ
జగమొక యంధకారపుఁ బిశాచి విధంబునఁ దోఁచుచుండెడిన్.

ఉ॥ చల్లని చంద్రమఃకళను స్వర్ణదినిన్ దలపైనఁదాల్చి రం
జిల్లెడు శంకరుండెటులఁ జిమ్మెను? నీపయి కంటిమంటలన్
వల్లభ! తావక ప్రణయనాదము మ్రోఁగినయట్టి నామనో
వల్లకి పల్కుచున్నది విపన్న విషాద రసార్ద్రగీతముల్.

ఆ-వె॥ పతివిహీనమైన సతి జీవనంబు వా
ర్ధిని తుఫాను దెబ్బఁ దిన్న నౌక
పసుపు కుంకుమలకుఁ బాసిన వైధవ్య
జీవితంబు నోర్చు టేవిధంబు?

మ॥ చెలువంబున్ జిలికించి మోదమిడు నాశృంగార సౌభాగ్యముల్
బలియైపోయెను నేటిరోజున మహా వైధవ్య భూతానికిన్
దలిరుంబోఁడుల భాగ్యరత్నమగు మాన్యంబైన బంగారుమం
గళసూత్రంబిక గంగలోఁగలసె సౌఖ్యశ్రీనిఁ బోకార్చుచున్.

ఉ॥ ఎండు టెడారినోలె తడి యింకిన నాహృదయాంతరంబునన్
బండగఁజాలునే? వలపుపంటలు, మిక్కిలి శోకతప్తమై
గుండెలు బండబారినవి ఘూర్ణిలుచున్నది దేహమెల్లఁ బ్ర
హ్మాండమునయ్యె జీవనపు భారము మోచుట జీవితేశ్వరా!

గీ॥ పూలబాణాలతో జగంబుల జయింపఁ
గలుగునీవిల్లు చెట్టుగుట్టలనుబట్టెఁ
జెలువుపలుకులఁ గులుకునీ చిలుకగుట్ట
మడవిపాలయ్యె నీకోస మలమటించి.

మ॥ ప్రణతార్తివ్యసనుండు శంభుని తపోభంగంబుఁ జేయింపగా
నినుఁబుత్తెంచిన వేల్పులందొకరుగానీ నేఁడు నీదుర్దశన్
గని సాహాయ్యము సేయరైరికద! ముగ్ధంబైన నాభావి జీ
వన సౌధంబు పునాదిరాల గమితోఁబాతాళమంటన్ బడెన్

ఉ॥ నిచ్చలు తోడునీడయయి నీప్రియమైత్రినిఁ జూరఁగొన్ననీ
నెచ్చెలికాడు మాధవుఁడు నీకొఱకై పరితప్తచిత్తుఁడై
విచ్చిన పూలదోసిటను వెచ్చని తేనెలతోడ తర్పణం
బిచ్చుచునున్నవాఁడుహృదయేశ్వర! యెట్టులస్వీకరింతువో!

శా॥ సింగారమ్మల పోవు నీతనువు భస్మీభూతమైనప్పుడే
భంగమ్మై చనె పార్వతీపతి తపోభాగమ్ము, లోకంబునన్
శృంగార క్రియ యంతరించినది,మద్భ్రేమప్రవాహమ్ముఁగూ
డంగోరంబుగనింకిపోయె నడుగంటన్ బుష్పబాణాసనా!.

ఉ॥ అన్నులమిన్నలన్ వినుతులందిన సుందరినంచు లోకమం
దెన్నికఁగన్న నేను దురదృష్టముపాలయి పోయినాను నా
పున్నెపుఁదోటలోని లతఁబూచినపుష్పగుళుచ్ఛమాచునున్
వన్నెలుఁగుల్కునీవెపుడు భస్మమునందితి వస్త్ర దేవ్రభూ !

తెలంగాణ కవి

ఉ॥ కానికి కోమలంబయిన కావ్యసుమంబును విక్రయించుచున్
దీన మనఃప్రవాహమునఁ దేలుచు నూటపదారులాది స
న్మాన మహోత్సవంబుల కనారత ముబ్బిళులూరు నీతెలం
గాణ కవీంద్ర లేఖనులఁ గల్గునె? చక్కని కావ్యరత్నమున్.

సీ॥ రూకయో మఱి రెండు రూకలో యర్పించు
వాని వర్తనమెల్లఁ బ్రస్తుతించి
ఖద్దరు వస్త్రాల కానుకలతో గౌర
వించెడు దాతలఁ బెండ్లియాడి
కాలాబ్ధిగర్భానఁ గలసిపోయిన పూర్వ
వైభవంబునకు బాష్పములు రాల్చి
పరరాష్ట్రములలోన జరుగుసత్కృతుల బ
హూకృతుల్గాంచి నిట్టూర్పుబుచ్చి
గీ॥ యొక్కచో నిల్వలేక నూరూరుఁ దిరిగి
తిరిపమెత్తుచునుండెను తెలుఁగు కవిత
గడన కెక్కిన మా తెలంగాణమందుఁ
దలఁచుకొనినంత నకట! కన్నులు చెమర్చు.

గీ॥ అక్కటిక యింతలేని పెద్దమ్మకటికి
కౌఁగిలింతలఁ జిక్కిన కవికలాన
పరుగువారునె ? మధుర భావస్రవంతి
తళుకులొలుకునె ? మృదుల శబ్దప్రణాళి.

తెలుఁగుపూజ

మ॥ తలఁపన్ రాయలవారు బాహుబలపున నెత్తన్ బల్లకి నెక్కి మా
తెలుఁగుం బల్కుల రాణి నూత్నరుచులుద్దీపింపగా రాజవీ
ధుల నూరేగిన నాటి కమ్మని కథాస్తోమంబు భావింపుచున్
బులకించున్ దనువల్లి కన్గొలుకులందున్ నిండు మోదాశ్రువుల్.

మ॥ తెలుగుంగావ్యపుఁ గన్నెమిన్నలకు భర్తృత్వంబునుం బూని యు
జ్జ్వల తేజోనిధులై విరాజిలిన రాజశ్రేష్ఠు లార్జించు న
వ్వెలుపుం గీరితి కమ్మకప్పురపుఁ దావుల్ గుప్పుమంచష్టది
క్కులవాసించిన నాటి స్వర్ణయుగమున్ గొండాడెదన్ వేడ్కమై.

మ॥ ఒకనాఁడాంధ్రుల భేదభావమున నత్యుత్సాహులౌ మ్లేచ్ఛవీ
ర కృపాణంబుల వాడిపోటులకు దుర్వారపరిభిన్నమ్మలై
వికృతాకారములొచుఁ గన్పడెడు హంపీక్షేత్రశైథిల్య శి
ల్ప కళాఖండములన్ విషాదవిధి నారాధింతు కన్నీళ్ళతో.

ఉ॥ కట్టిడి కోడిపందెపుతగాద నెపంబున నాయురాలిచేఁ
బుట్టిన ఘోరమైన రణభూమిని వీరవిహార కేళికా
ఘట్టములన్ వెలార్చి మృతిఁగాంచిన బాలునిశౌర్యగాథలన్
బట్టుగ నాలపించు పలనాటి వసుంధర కంజలించెదన్.

సీ॥ నాతెల్గుతోటలో నవ్యకావ్య సుమాలు
విరిసిదిక్కులనిండఁ బరిమళించె
నాతెల్గుపసిఁడి వీణానిక్వణమ్ములోఁ
దీయనిభక్తి గీతికలు మొరసె
నాతెల్గు మందిరాంతరమందు మేటి శి
ల్పుల కళాసంపద పూలుపూచె
నాతెల్గు గగనాంగణమున వీరుల ఖడ్గ
విద్యుల్లతారుచుల్ వెలిఁగిపోవు

గీ॥ నాతెలుంగు మనోహర నాగరికత
ఖండఖండాల కెగఁబ్రాకి తాండవించె
నాతెలుంగు సత్కీర్తి కన్యాలలామ
పుడమికెల్లను ముత్యాల గొడుగుఁబట్టె.

సంపూర్ణము.

